

PSIHOLOGIE APLICATĂ: PROBLEME ȘI PERSPECTIVE

**EVALUAREA STIMEI DE SINE ÎN RÂNDUL ADOLESCENȚILOR.
PROPRIETĂȚI PSIHOMETRICE PENTRU SCALA ROSENBERG**

**ASSESSING SELF-ESTEEM AMONG ADOLESCENTS. PSYCHOMETRIC
PROPERTIES OF THE ROSENBERG SELF-ESTEEM SCALE**

Viorel ROBU

Termeni-cheie: stimă de sine, adolescenți, Rosenberg Self-Esteem Scale, fidelitate, validitate

Rezumat

Rosenberg Self-Esteem Scale (RSES) este unul dintre cele mai populare instrumente destinate evaluării stimei de sine în rândul adolescenților și al tinerilor. Scala a fost utilizată în mod intensiv și extensiv, în scopuri de cercetare. Scorul la scală poate oferi psihologilor practicieni o primă indicație cu privire la posibile probleme pe care un adolescent le are, în ceea ce privește stima de sine. Prezentul studiu summarizează date obținute prin administrarea scalei într-un eșantion de adolescenți români (N = 490). Datele sugerează că RSES are calități psihometrice bune, care indică faptul că acest instrument poate fi utilizat la nivel individual, pentru a evalua stima de sine și a personaliza intervențiile.

Abstract

The Rosenberg Self-Esteem Scale (RSES) is one of the most popular measures of self-esteem in adolescents and young people. The scale has been intensively and extensively used in research and practical purposes. The score on RSES can provide practitioners a first indication on a possible difficulty which an adolescent has with self-esteem. This present study summarizes data which were collected from a sample of Romanian adolescents (N = 490). The data suggest that RSES has good psychometric qualities indicating that it can be used at the individual level to assess self-esteem and tailor the interventions.

Semnificații ale stimei de sine.

În structura Eului, alături de *conceptul de sine* (engl. *self-concept*) care reprezintă o componentă cognitivă, un loc important îl ocupă componenta afectivă referitoare la *stima de sine* (engl. *self-esteem*). În științele comportamentale, stima de sine este înțeleasă ca rezultatul evaluărilor pe care o persoană le face

despre sine și care corespunde percepției proprii persoane ca fiind valoroasă sau nevaloroasă [Baumeister, 1998; *apud* 8]. S. Coopersmith definește stima de sine ca fiind un ansamblu de opinii și atitudini pe care indivizii umani le pun în joc, în cadrul raporturilor cu lumea exterioară [5]. Încrederea în reușita personală, mobilizarea în vederea

atingerii unor obiective, reacția în fața unui eșec, ameliorarea performanțelor prin valorificarea experiențelor anterioare sunt câteva exemple de atitudini, direct legate de stima de sine. Cu alte cuvinte, stima de sine implică o dispoziție mentală care pregătește o persoană pentru a reacționa conform așteptărilor sale legate de succes, precum și în funcție de gradul de acceptare și de motivație personală.

S. Coopersmith sugerează că definiția conceptului de stimă de sine trebuie să pornească de la *premisă evaluărilor relativ stabile*, pe care o persoană le face cu privire la sine [5]. Autorul citat susține că, spre mijlocul copilăriei, individul uman ajunge la o apreciere de sine care tinde să rămână relativ stabilă de-a lungul vieții. Deși aprecierile cu privire la sine pot suporta unele modificări, în funcție de anumite evenimente de viață sau de provocările cu care o persoană se confruntă, este de așteptat ca aceste aprecieri să revină la tonalitatea și la nivelul lor obișnuit, atunci când factorii de mediu și cei legați de funcționarea individului se reechilibrează. Este vorba despre *nevoia de coerență a sinelui*, pe care o resimțim toți și de care s-a ocupat P. Lecky, în cartea *Self-Consistency: A Theory of Personality/Consistența eului: o teorie a personalității* (1945) [cf. 5]. În al doilea rând, în definiția stimei de sine, trebuie să pornim de la *premisă existenței unor variații interindividuale și intraindividuale*, datorate experiențelor și rolurilor diferite pe care indivizii umani le pot avea, sexului, vârstei sau altor factori [5]. Un individ tinde să își construiască aprecierea globală referitoare la valoarea propriei persoane probabil prin ponderarea aprecierilor legate de domenii mai

specifice, în funcție de importanța pe care le-o acordă într-un mod subiectiv. S-a sugerat că imaginea și stima de sine pe care o persoană o are poate fi abordată atât cu privire la toate domeniile funcționării sale (stima de sine generală sau globală), cât și cu privire la anumite domenii, precum înfățișare, domeniul școlar/academic, domeniul profesional, relațiile interpersonale etc. [8, 14].

În al treilea rând, în definiția și evaluarea stimei de sine, trebuie să ținem cont de noțiunea de *autoevaluare* (engl. *self-evaluation*) care trimite către un ansamblu de procese, valori și norme personale, prin care un individ emite judecăți cu privire la meritele personale. Autoevaluările pe care un individ le face reflectă, de fapt, atitudinea pe care acesta o are față de sine [3]. Atitudinile față de propria persoană pot fi conștiente sau inconștiente, globale sau mai specifice, implicând anumite conotații afective pozitive sau negative și fiind intim legate de anumite procese cognitive și motivaționale. În cartea sa, *Les motivations/Motivația umană* (1987), A. Mucchielli scria: "Atitudinea față de sine sau stima de sine este o atitudine fundamentală. Este cea care conferă un sens [...] tuturor acțiunilor întreprinse. Dacă trebuie să definim motivația, putem spune că stima de sine este o componentă principală a acesteia." [12, p. 81].

Instrumente pentru evaluarea stimei de sine. Pentru scopuri de cercetare sau practice (intervenție), există numeroase instrumente destinate evaluării stimei de sine în rândul adolescenților, tinerilor sau al adulților de diferite vârste. Dintre acestea, amintim: Rosenberg Self-Esteem Scale/RSES elaborată și dezvoltată de către

M. Rosenberg [a se vedea 8], Coopersmith Self-Esteem Inventory/CSEI [5], Janis-Field Feelings of Inadequacy Revised Scale/FIS elaborată și dezvoltată de către I. L. Janis și P. B. Field [a se vedea 8], Tennessee Self-Concept Scale/TSCS elaborată de către W. H. Fitts [a se vedea 7], Hare Self-Esteem Scale/HSS dezvoltată de către B. Hare [a se vedea 6]. Unele dintre probele amintite sunt mai bune decât altele, în ceea ce privește proprietățile psihometrice, care sunt cerute oricărui instrument de evaluare psihologică, pentru a fi util în scopuri de cercetare și în practică. R. Crandall prezintă o trecere în revistă detaliată a caracteristicilor psihometrice pentru un număr de 33 de instrumente destinate măsurării și evaluării stimei de sine, sugerând că RSES, FIS, CSEI și TSCS sunt cele mai bune [7]. Cu excepția scalei propusă de Rosenberg, care permite obținerea unui indicator global al stimei de sine, celelalte trei permit o evaluare multidimensională a stimei de sine.

Scala Rosenberg pentru evaluarea stimei de sine. Rosenberg Self-Esteem Scale este unul dintre cele mai cunoscute instrumente pentru evaluarea stimei de sine. Publicată pentru prima dată de către M. Rosenberg, în cartea sa *Society and the Adolescent Self-Image/Societatea și imaginea de sine a adolescentului* (1965), această scală a constituit de-a lungul timpului obiectul a numeroase studii, având aplicații atât în cercetare, cât și în practica din domeniul psihologiei (orientare școlară, diagnostic clinic, consiliere psihologică etc.) [cf. 7]. Inițial, scala a fost dezvoltată pentru a servi evaluării stimei de sine a adolescenților. Astăzi, se folosește atât pentru adolescenți (nor-

mali sau care se prezintă la un examen clinic), cât și pentru adulți de diferite vârste. Versiunea integrală a scalei, în limba engleză (care a fost preluată, tradusă și adaptată pentru limba română), poate fi consultată la pagina 230 din următoarea referință: Heatherton T. F., Wyland C. L., Assessing self-esteem. În Lopez S. J., Snyder C. R. (Editors), *Positive Psychological Assessment: A Handbook of Models and Measures* (p. 219-233). Washington, DC: American Psychological Association, 2003.

Scala RSES se prezintă ca o colecție de zece itemi, dintre care cinci (itemii 1, 2, 6, 8 și 10) sunt formulați pozitiv (de exemplu: “Cred că sunt o persoană valoroasă, cel puțin de același nivel cu ceilalți.”), scorându-se în sensul: dezacord puternic = 1 punct, parțial în dezacord = 2 puncte, parțial de acord = 3 puncte și acord puternic = 4 puncte. Ceilalți cinci itemi (3, 4, 5, 7 și 9) sunt formulați negativ (de exemplu: “Uneori mă simt inutil,-ă.”), scorându-se în sens invers: dezacord puternic = 4 puncte, parțial în dezacord = 3 puncte, parțial de acord = 2 puncte și acord puternic = 1 punct. Scala poate fi completată în aproximativ cinci minute, iar scorarea durează circa un minut. Scorul total la scală se obține prin însumarea scorurilor la itemi. Scorul unui subiect poate fi cuprins între 10 și 40. Un scor ridicat semnifică un nivel ridicat al stimei de sine.

Eșantionul pe care a fost experimentată scala inițial a inclus 5024 de elevi din zece licee din statul New York (SUA). Unitățile de învățământ au fost selectate la întâmplare [cf. 7]. Rezultatele raportate de către Rosenberg au evidențiat corelații semnificative între scorul la RSES și autodescrierea pe care elevii o făcuseră cu privire la propria

lor persoană. De asemenea, Rosenberg a raportat o corelație semnificativă și negativă între scorul la RSES și nivelul depresiei. În cadrul aceluiași studiu, autorul a utilizat tehnica scalării ierarhice propusă de L. Guttman, oferind dovezi pentru unidimensionalitatea scalei. Coeficientul de reproductibilitate (indicator al validității interne a unei scale ierarhice) a fost egal cu 0.92 [cf. 7]. În cadrul unui alt studiu publicat în anul 1994, Rosenberg a identificat corelații modeste între scorurile subiecților la RSES și scorurile la alte instrumente care vizau măsurarea dispoziției afective [cf. 8], aceste date fiind considerate dovezi pentru validitatea divergentă (de construct) a scalei.

În cadrul unui studiu transcultural, scala RSES a fost administrată unui număr de 2286 de studenți, dintre care 543 americani, 1443 canadieni și 300 neozeelandezi [15]. Autorii nu au identificat diferențe semnificative, în ceea ce privește structura factorială a scalei. Pentru fiecare dintre cele trei loturi, datele au relevat unidimensionalitatea scalei. De asemenea, pentru cele trei loturi, au fost obținute valori comparabile ale consistenței interne a scalei. De precizat că studiile realizate pe eșantioane de elevi sau studenți au evidențiat unidimensionalitatea scalei [cf. 7]. În schimb, alte studii care au utilizat RSES și tehnica analizei factoriale exploratorii au evidențiat prezența a două dimensiuni relativ independente ale stimei de sine, corespunzătoare unui pol pozitiv (itemii formulați pozitiv), respectiv unuia negativ (itemii formulați negativ). Aceste dimensiuni au fost denumite de către autori prin termeni, precum: *încredere în sine* și *autocritică, autoevaluare* și *acceptare de*

sine sau *autoglorificare* și *autodeprecieri* [cf. 17, 18]. S-a sugerat că structura factorială a scalei Rosenberg tinde să fie diferită, în funcție de vârsta și ocupația subiecților [7].

Pentru România, există date psihometrice despre scala Rosenberg, acestea fiind obținute în cadrul proiectului ISDP (International Sexuality Description Project). Raportorul pentru țara noastră a fost profesorul A. Opre de la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. Eșantionul de conveniență a fost reprezentat de 251 de studenți (dintre care 123 de sex masculin și 128 de sex feminin), care au completat scala anonim. Valoarea consistenței interne (coeficientul α), raportată pentru eșantionul din România, a fost egală cu 0.79 [cf. 16]. Conform datelor raportate de D. P. Schmitt și J. Allik, scorul la scală a corelat pozitiv și semnificativ ($r = 0.41$; $p < 0.001$) cu extraversiunea (ca dispoziție a personalității), negativ și semnificativ cu nevrotismul ($r = -0.42$; $p < 0.001$), respectiv pozitiv și semnificativ (dar cu o intensitate a asocierii mai scăzută) cu deschiderea în plan mental ($r = 0.29$; $p < 0.001$) [a se vedea 16]. Pe de altă parte, datele analizei factoriale exploratorii au evidențiat unidimensionalitatea scalei, unicul factor extras explicând 37.6 % din varianța scorurilor la itemii din RSES.

Scopul acestui articol. În cadrul acest articol, ne propunem să prezentăm date pentru calitățile psihometrice (fidelitate și validitate) ale versiunii în limba română a scalei Rosenberg. Aceasta a fost administrată unui eșantion destul de extins, format din adolescenți români (elevi de liceu). De asemenea, oferim repere normative pentru populația generală (nonclinică) de adolescenți. Aceste repere normative

pot fi utile practicienilor, în acțiunea de evaluare a caracteristicilor individuale ale adolescenților, care pot constitui resurse în raport cu adaptarea la sarcinile de dezvoltare în diverse domenii: emoțional, interpersonal, școlar etc.

Subiecții din eșantionul care a furnizat datele brute. Un număr de 490 de adolescenți au răspuns colectiv la scala RSES (precum și la alte patru chestionare), în situație de consiliere. Administrarea probelor a fost realizată în timpul programului școlar obișnuit. Adolescenții au fost selectați în urma unei proceduri de eșantionare de conveniență, provenind din două colegii ieșene. Protocoalele au fost administrate de către autorul prezentului articol, în colaborare cu profesorii psihopedagogi din instituțiile de învățământ din care au fost recrutați elevii. Tuturor elevilor li s-a cerut verbal acordul de a participa la studiu, explicându-li-se sarcina de completare a chestionarelor, pe care o aveau de parcurs. Li s-a precizat că, în cazul în care doreau un rezumat al rezultatelor determinate în baza răspunsurilor la chestionare, puteau să-și treacă pe protocoale numele și prenumele. Majoritatea au procedat ca atare. Dintre adolescenții recrutați, 154 au fost băieți (reprezentând 31.4 % din totalul participanților), iar 326 au fost fete (reprezentând 66.5 % din totalul participanților). Zece adolescenți (sau 2.0 % din total) nu au indicat sexul. Adolescenții au avut vârste cuprinse între 14 și 19 ani ($m = 16.95$; $s = 1.34$). Repartiția elevilor în funcție de clasa școlară s-a prezentat după cum urmează: 29.8 % - clasa IX-a, 24.7 % - clasa X-a, 10.6 % - clasa XI-a, 34.3 % - clasa XII-a, iar 0.6 % - nu au indicat clasa școlară.

Proprietăți psihometrice pen-

tru RSES. Pentru a asigura claritatea expunerii, organizăm prezentarea datelor în următoarele secțiuni: indicatori statistici descriptivi, comparații după variabilele «sex» și «clasă școlară», structura factorială a probei RSES și alte dovezi ale validității de construct, fidelitate (consistența internă a itemilor), respectiv date normative.

Indicatori statistici descriptivi. Pentru distribuția scorurilor (totale) pe care adolescenții din eșantionul prezent le-au obținut la versiunea în limba română a probei RSES, valorile indicatorilor statistici descriptivi au fost: minim = 15, maxim = 40, $m = 31.49$, mediană = 32, mod = 32, $s = 4.75$, skewness (asimetrie) = - 0.60 (ușoară asimetrie negativă sau de dreapta – tendința scorurilor de a fi ridicate), kurtosis (boltire) = 0.12 (distribuție cvasi-mezocurtică). Pentru fete, valorile au fost: minim = 15, maxim = 40, $m = 31.02$, mediană = 31, mod = 30, $s = 4.80$, skewness = - 0.48 (ușoară asimetrie negativă), kurtosis = - 0.09 (distribuție cvazimezocurtică). Pentru băieți, valorile au fost: minim = 15, maxim = 40, $m = 32.45$, mediană = 33, mod = 35, $s = 4.55$, skewness = - 0.94 (asimetrie negativă), kurtosis = 1.09 (distribuție leptocurtică). Pentru eșantionul total, ca și pentru subeșantionul de fete, valorile indicatorului skewness nu s-au depărtat semnificativ de la valoarea zero (caracteristică unei distribuții normale sub aspectul simetriei), motiv pentru care etaloanele pentru RSES au fost realizate în cinci clase standardizate, conform indicațiilor din literatura de specialitate [a se vedea 1].

Comparații după variabilele «sex» și «clasă școlară». Băieții au manifestat tendința de a obține scoruri semnificativ mai ridicate decât cele în-

registrate de către fete [$t(478) = 3.09$; $p = 0.002$], însă mărimea efectului din partea variabilei «sex» ($d_{\text{Cohen}} = 0.30$) a fost moderată spre scăzută (pentru interpretarea semnificației valorilor coeficientului d , a se vedea referința 4). În valoare absolută, diferența dintre media băieților și cea a fetelor a fost egală cu doar 1.43 puncte. Diferența în favoarea băieților a fost convergentă cu datele raportate în literatura de specialitate, pentru populația de adolescenți [9, 13]. E. Hyde citează date de factură meta-analitică care indică (în favoarea băieților adolescenți) valori cuprinse între 0.04 și 0.16 pentru mărimea efectului din partea variabilei «sex» asupra stimei de sine (așadar, o mărime a efectului scăzută) [9]. Chiar dacă diferența dintre media băieților și cea a fetelor a fost semnificativă, mărimea efectului a sugerat că, în cazul prezentului eşanțion de adolescenți, această diferență este marginală, fără implicații practice. Prin urmare, etaloanele pentru RSES nu au fost realizate separat, în funcție de variabila «sex».

Datele analizei de varianță pe o singură cale au indicat un efect semnificativ din partea clasei școlare asupra scorurilor pe care adolescenții le-au obținut la RSES [$F(3, 483) = 3.91$; $p = 0.009$]. Totuși, mărimea efectului a fost scăzută ($f_{\text{Cohen}} = 0.15$). Analiza *post-hoc* a evidențiat o singură diferență semnificativă între mediile scorurilor la RSES, și anume între adolescenții care erau elevi de clasa a IX-a și cei care erau elevi de clasa a X-a ($t_{\text{Bonferroni}} = 3.41$; $p = 0.004$). Tabelul 1 prezintă mediile și abaterile standard pentru distribuțiile scorurilor, care au fost diferențiate în funcție de variabila «clasă școlară».

Tabelul 1.

Caracteristici ale scorurilor la RSES în funcție de variabila «clasă școlară»

Clasă școlară	N	m	s
a IX-a	146	32.47	4.37
a X-a	121	30.49	5.14
a XI-a	52	31.46	5.00
a XII-a	168	31.44	4.56

Validitatea de construct. Structura factorială a probei RSES. Corelațiile dintre scorurile la itemii din RSES au avut valori cuprinse între 0.03 și 0.67 (media distribuției corelațiilor = 0.28; mediana = 0.29). Dintre cele 45 de corelații, doar două au fost ne semnificative statistic (și anume corelațiile dintre scorul la itemul 3, pe de o parte și scorurile la itemii 6 și 8, pe de altă parte). Restul corelațiilor au fost semnificative (majoritatea la $p < 0.001$). Pornind de la datele din matricea de corelații, itemii probei RSES au fost supuși unei analize factoriale exploratorii, prin metoda extragerii componentelor principale (eigenvalue > 1), cu rotație *varimax*, care este potrivită în cazul ipotezei ortogonalității (s-a pornit de la premisa că dimensiunile în care aceștia s-ar putea grupa sunt relativ independente una de alta, în ceea ce privește conținutul).

Gradul adecvării datelor brute pentru analiza factorială a fost evaluat utilizându-se două teste: Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) și testul Bartlett pentru estimarea sfericității (χ^2). Cele două teste statistice permit evaluarea gradului în care variabilele pe care urmează să le introducem în analiza factorială prezintă asocieri adecvate între ele [10]. Primul test verifică ipoteza potrivit căreia matricea de corelații între variabilele de start este o matrice-identitate

(variabilele corelează doar cu ele însele, valorile corelațiilor cu celelalte variabile fiind apropiate de sau egale cu zero). Pentru a fi justificată analiza factorială, matricea de corelații nu trebuie să fie o matrice-identitate. Cel de-al doilea test oferă o indicație cu privire la gradul de adecvare a eșantionului de variabile de start în raport cu modelul factorial care urmează să fie extras. O valoare ridicată pentru testul KMO (cât mai apropiată de 1.00), respectiv o valoare semnificativă statistic pentru testul Bartlett sunt un argument în favoarea existenței unor factori, adică a legitimității analizei factoriale pe care urmează să o întreprindem pornind de la datele brute. Pentru prezentul eșantion de adolescenți, valorile testelor KMO și Bartlett au justificat efectuarea analizei factoriale, pornind de la scorurile la itemii probei RSES.

Analiza factorială exploratorie a evidențiat doi factori care au explicat împreună 49.32 % din varianța totală a scorurilor la itemii din RSES. Tabelul 2 prezintă saturațiile itemilor din RSES în factorii extrași, precum și valorile comunalităților. Valorile comunalităților itemilor în factorii care au fost extrași au fost cuprinse între 0.39 și 0.69. Împreună, cei doi factori au explicat între 39 % și 69 % din varianța scorului la fiecare dintre itemii din RSES. Primul dintre factori a prezentat saturații ≥ 0.40 în itemii 1, 2, 6, 7, 8 și 9, respectiv saturații < 0.40 în restul dintre itemi. Al doilea factor a prezentat saturații ≥ 0.40 în itemii 2, 3, 4, 5 și 10, respectiv saturații < 0.40 sau chiar neglijabile în restul dintre itemi. Cu excepția itemului 2 (“Pe ansamblu, sunt mulțumit/-ă de mine.”), soluția factorială pe care am obținut-o a fost convergentă cu cea evidențiată (prin tehnica analizei factoriale confirmatorii) de

către R. W. Tafarodi și A. B. Milne [17]. În afară de distincția clară dintre itemii formulați pozitiv și cei formulați negativ, RSES pare să includă, conform autorilor pe care i-am citat, alte două grupe de itemi: cei care se referă la evaluarea de către un subiect a propriilor calități, în special cele referitoare la abilități (itemii: “Cred că sunt o persoană valoroasă, cel puțin pe același nivel cu ceilalți.”, “Cred că am anumite calități personale bune.”, “Una peste alta, sunt înclinat/-ă să cred că sunt un/o ratat/-ă.”, “Sunt capabil/-ă să fac lucrurile la fel de bine ca ceilalți.” și “Simt că nu am prea multe lucruri de care să fiu mândru/-ă.”), respectiv itemii (mai subiectivi, în ceea ce privește răspunsurile posibile) care se referă la acceptarea de sine (itemii “Pe ansamblu, sunt mulțumit/-ă de mine.”, “Aș vrea să am mai mult respect pentru mine.”, “Uneori, mă simt inutil/-ă.”, “Uneori, simt că nu sunt bun/-ă de nimic.” și “Am o atitudine pozitivă față de mine.”).

Așadar, datele analizei factoriale exploratorii sugerează că versiunea în limba română a probei RSES, pe care am experimentat-o, permite atât obținerea unui indicator global al stimei de sine a unui adolescent, cât și a altor doi indicatori, referitori la evaluarea de către adolescent a propriilor calități și la acceptarea de sine. În cadrul analizei noastre, primul dintre factorii extrași a fost apropiat de dimensiunea referitoare la autoevaluare, iar al doilea factor a fost legat de dimensiunea referitoare la acceptarea de sine. Întrucât itemul 2 a prezentat saturații foarte apropiate ca valoare (deși ≥ 0.40) în ambii factori, statutul său, din punct de vedere psihometric, nu este foarte clar. De aceea, acest item nu a fost inclus printre indicatorii dimensiunii stimei de sine, referitoare

Tabelul 2.

Structura factorială a probei RSES

Item	Formulare item	Factor 1	Factor 2	Comunalități
1.	pozitivă	0.58	0.24	0.40
2.	pozitivă	0.43	0.45	0.39
3.	negativă	- 0.08	0.63	0.40
4.	negativă	0.17	0.81	0.69
5.	negativă	0.28	0.72	0.60
6.	pozitivă	0.73	- 0.02	0.53
7.	negativă	0.63	0.25	0.46
8.	pozitivă	0.72	0.04	0.52
9.	negativă	0.56	0.37	0.45
10.	pozitivă	0.35	0.56	0.44
Valori proprii factori		2.56	2.37	-
Procent explicat din varianța itemilor		25.62 %	23.70 %	-

Notă: $KMO = 0.83$; $\chi^2(45) = 1217.25$ ($p < 0.001$). Conform recomandării lui J. P. Stevens [citat în referința 10], un item a fost reținut pentru un factor sau altul, atunci când valoarea saturației în factorul respectiv a fost egală cu cel puțin 0.40. Numărul de ordine al itemilor coincide cu numărul de ordine din scală redată integral în anexa prezentului articol.

la acceptarea de sine. Pentru subscalele corespunzătoare celor două dimensiuni ale stimei de sine, care au fost sugerate de datele analizei factoriale exploratorii, valorile consistenței interne (coeficientul α), obținute în prezentul eșantion de adolescenți, au fost satisfăcătoare (0.71 pentru autoevaluare, respectiv 0.69 pentru acceptarea de sine). Pentru fiecare dintre subscalele corespunzătoare celor două dimensiuni ale stimei de sine, am calculat scorul unui adolescent, prin însumarea scorurilor la itemii care au prezentat saturații semnificative în factorii corespunzători (itemul 2 nu a fost luat în calcul pentru niciuna dintre dimensiuni). Corelația dintre scorurile la cele două dimensiuni a fost egală cu 0.48 ($p < 0.001$), sugerând relativa lor independență (din punctul de vedere al conținutului conceptual).

Alte dovezi ale validității de construct. Pe lângă datele referitoare la structura factorială a unei probe de evaluare psihologică (care, de fapt, oferă indicații cu privire la validitatea internă), explorarea validității de construct a probei presupune și o abordare logică (de natură deductivă), prin care sunt generate diverse ipoteze cu privire la alte variabile psihologice cu care scorul la proba respectivă ar trebui sau nu să coreleze [11]. În cazul scalei Rosenberg pentru evaluarea stimei de sine, validitatea de construct a fost explorată prin corelarea scorurilor obținute de către adolescenți cu scorurile la scalele unui inventar (Big Five Inventory/BFI) prin care au fost măsurate cinci domenii de trăsături (dispoziții relativ stabile) ale personalității: nevrotism, extraversiune, deschidere în plan mental, agreabilitate

și conștiințiozitate. Construit pe baza paradigmei modelelor de tip Big Five în conceptualizarea organizării și măsurării trăsăturilor de personalitate, inventarul BFI a fost propus de O. P. John, E. M. Donahue și R. L. Kentle [cf. 2] și conține 44 de itemi, la care adolescenții pe care i-am investigat au răspuns pe o scală de tip Likert, în cinci trepte (de la 1 – dezacord puternic la 5 – acord puternic). Pentru fiecare dintre domeniile de trăsături, scorul unui adolescent (care poate fi cuprins între 1 și 5) a fost calculat prin însumarea scorurilor la itemii alocați și împărțirea sumei rezultate la numărul de itemi. Pentru eșantionul de adolescenți care au participat la prezentul studiu, valorile consistenței interne au fost: nevrotism – 0.79, extraversiune – 0.76, deschidere în plan mental – 0.78, agreabilitate – 0.67 și conștiințiozitate – 0.81. De asemenea, scorul la proba RSES a prezentat corelații semnificative cu scorurile la cele cinci domenii de trăsături ale personalității, după cum urmează: nevrotism – $r = -0.45$, $p < 0.001$, extraversiune – $r = 0.38$, $p < 0.001$, deschidere în plan mental – $r = 0.30$, $p < 0.001$, agreabilitate – $r = 0.14$, $p < 0.01$ și conștiințiozitate – $r = 0.34$, $p < 0.001$.

Date referitoare la fidelitate.

În vederea explorării fidelității scalei Rosenberg, am estimat consistența internă (coeficientul α). Consistența internă a unei probe de evaluare unidimensionale sau a unei scale dintr-o probă multidimensională se referă la gradul în care, prin conținutul lor, itemii vizează același construct, presupus a fi măsurat prin proba sau scala respectivă. Valoarea minimă recomandată în literatură pentru consistența internă a unei probe este egală cu 0.70, pentru ca aceasta să poată fi utilizată în cercetare, respectiv

de 0.90 sau chiar 0.95, pentru utilizarea sa în scopuri practice (atunci când este necesară adoptarea unor decizii în legătură cu persoana testată) [cf. 11]. În cadrul prezentului studiu de factură psihometrică, pentru eșantionul total de adolescenți, valoarea coeficientului α a fost egală cu 0.79, indicând un nivel satisfăcător al consistenței interne. Pentru subeșantioanele de fete, respectiv băieți, valorile coeficientului α au fost egale cu 0.80, respectiv 0.77. Pentru subeșantioanele diferențiate în funcție de variabila «clasă școlară», valorile coeficientului α au fost, după cum urmează: elevi de clasa a IX-a – 0.76, elevi de clasa a X-a – 0.82, elevi de clasa a XI-a – 0.81 și elevi de clasa a XII-a – 0.78.

Date normative. Tabelul 3 prezintă etalonul pentru versiunea probei RSES, destinată evaluării stimei de sine în rândul adolescenților. Etalonul a fost realizat prin împărțirea în cinci clase standardizate a distribuției scorurilor brute pe care adolescenții le-au obținut. Distribuția claselor standardizate are aspectul unei distribuții normale, de tip gaussian. Când lucrăm cu cinci clase, acestea includ 7 %, 24 %, 38 %, 24 %, respectiv 7 % dintre subiecții din eșantionul normativ, care sunt ordonați crescător, în funcție de scorul la proba care este etalonată [1].

Tabelul 3.

Etalonul pentru scala RSES (populație generală de adolescenți, N = 490)

Scor brut	Scor standard	Reper calitativ (nivel stimă de sine)
10-24	I	Nivel scăzut
25-34	II, III	Nivel moderat
35-40	IV, V	Nivel ridicat

Concluzii. Așadar, datele psihometrice pe care le-am obținut pe un eșantion experimental format din 490 de adolescenți (elevi de liceu) sugerează un nivel satisfăcător al consistenței interne a itemilor probei RSES (consistența internă este o fațetă a fidelității unei probe de evaluare psihologică). Datele analizei factoriale exploratorii sugerează tendința itemilor de a se grupa în două dimensiuni relativ independente una în raport cu cealaltă. Ținând cont de conținuturile psihologice la care fac trimitere itemii și de datele raportate în alte studii [vezi 17], o dimensiune a fost denumită *autoevaluare*, iar cealaltă *acceptare de sine*. Datele pe care le-am raportat în prezentul articol sunt încurajatoare, sugerându-ne că proba RSES poate reprezenta un instrument util în raport cu scopurile cercetătorilor și cu cele ale practicienilor.

Bibliografie

1. Albu M., *Construirea și utilizarea testelor psihologice*. Cluj-Napoca: Editura Clusium, 1998, 344 p.
2. Benet-Martínez V., John O. P., Los Cinco Grandes across cultures and ethnic groups: Multitrait multimethod analyses of the Big Five in Spanish and English. În: *Journal of Personality and Social Psychology*, 1998, vol. 75, nr. 3, p. 729-750.
3. Chelcea S., *Selful. Cu referire la selful românesc în tranziție*. În: Chelcea S. (Coordonator). *Psihosociologie. Teorii, cercetări, aplicații* (p. 377-401). Iași: Editura Polirom, 2008, 424 p.
4. Cohen J., A power primer. În: *Psychological Bulletin*, 1992, vol. 112, nr. 1, p. 155-159.
5. Coopersmith S., *Inventaire d'estime de soi. Manuel*. Paris: Édition du Centre de Psychologie Appliquée, 1984, 23 p.
6. Corcoran K., Fischer J., *Measures for Clinical Practice. A Sourcebook*. New York: The Free Press, 1987, 482 p.
7. Crandall R., *The measurement of self-esteem and related constructs*. În Robinson J. P., Shaver P. R. (Editors), *Measures of Social Psychological Attitudes* (p. 80-82). Revised Edition. Ann Arbor: Institute for Social Research, 1973, 750 p.
8. Heatherton T. F., Wyland C. L., *Assessing self-esteem*. În Lopez S. J., Snyder C. R. (Editors), *Positive Psychological Assessment: A Handbook of Models and Measures* (p. 219-233). Washington, DC: American Psychological Association, 2003, 495 p.
9. Hyde J. S., *The gender similarities hypothesis*. În: *American Psychologist*, 2005, vol. 60, nr. 6, p. 581-592.
10. Labăr A. V., *SPSS pentru științele educației*. Iași: Editura Polirom, 2008, 352 p.
11. Mitrofan N., *Testarea psihologică. Aspecte teoretice și practice*. Iași: Editura Polirom, 2008, 315 p.
12. Mucchielli A., *Les motivations*. Deuxième édition revue. Paris: Presses Universitaires de France, 1987, 126 p.
13. Robins R. W., Trzesniewski K. H., Tracy J. L., Gosling S. D., Potter J., *Global self-esteem across the life span*. În: *Psychology and Aging*, 2002, vol. 17, nr. 3, p. 423-434.
14. Rosenberg M., Schooler C., Schoenbach C., Rosenberg F., *Global self-esteem and specific self-esteem: Different concepts, different outcomes*. În: *American Sociological Review*, 1995, vol. 60, nr. 1, p. 141-156.
15. Rusticus S. A., Hubley A. M., Zumbo B. D., *Cross-national comparability of the Rosenberg Self-Esteem Scale*. Paper presented at the 112th Convention of the American Psychological Association, July 28-August 1, 2004, Honolulu, Hawaii. www.educ.ubc.ca. (vizitat 12.02.2013).

16. Schmitt D. P., Allik J., *Simultaneous administration of the Rosenberg Self-Esteem Scale in 53 nations: Exploring the universal and culture-specific features of global self-esteem*. În: Journal of Personality and Social Psychology, 2005, vol. 89, nr. 4, p. 623-642.

17. Tafarodi R. W., Milne A. B., *Decomposing Global Self-Esteem*. În: Jour-

nal of Personality, 2002, vol. 70, nr. 4, p. 443-483.

18. Tafarodi R. W., Swann W. B. Jr., *Self-liking and self-competence as dimensions of global self-esteem: Initial validation of a measure*. În: Journal of Personality Assessment, 1995, vol. 65, nr. 2, p. 322-342.

ANEXĂ

Rosenberg Self-Esteem Scale (RSES) – versiunea pentru adolescenți în limba română

Afirmațiile care urmează se referă la unele sentimente pe care le poți trăi în legătură cu propria ta persoană. Te rugăm să le citești cu atenție și să indicii în ce măsură ești de acord că acestea te caracterizează. Pentru a răspunde, încercuiește sau bifează cu un "X" cifra corespunzătoare uneia dintre următoarele **patru** variante de răspuns: **1** – dezacord puternic **2** – parțial în dezacord **3** – parțial de acord **4** – acord puternic.

Acest chestionar nu este un test. De aceea, nu există răspunsuri corecte sau greșite, bune sau rele. Nu pierde prea mult timp, pentru a da răspunsul la o afirmație. Dă răspunsul care descrie cel mai bine ceea ce gândești sau simți în legătură cu propria ta persoană.

	Dezacord puternic	Parțial în dezacord	Parțial de acord	Acord puternic
<i>Încercuiește sau bifează cu un "X" cifra corespunzătoare uneia dintre următoarele patru variante de răspuns</i> 				
1. Cred că sunt o persoană valoroasă, cel puțin pe același nivel cu ceilalți	1	2	3	4
2. Pe ansamblu, sunt mulțumit(ă) de mine	1	2	3	4
3. Aș vrea să am mai mult respect pentru mine	1	2	3	4
4. Uneori, mă simt inutil(ă)	1	2	3	4
5. Uneori, simt că nu sunt bun(ă) de nimic	1	2	3	4
6. Cred că am anumite calități personale bune	1	2	3	4
7. Una peste alta, sunt înclinat(ă) să cred că sunt un(o) ratat(ă)	1	2	3	4
8. Sunt capabil(ă) să fac lucrurile la fel de bine ca ceilalți	1	2	3	4
9. Simt că nu am prea multe lucruri de care să fiu mândru(ă)	1	2	3	4
10. Am o atitudine pozitivă față de mine	1	2	3	4

Notă: Observațiile cu privire la studiul de factură psihometrică pe care l-am prezentat în acest articol, precum și propunerile de colaborare sunt așteptate cu interes, pe următoarea adresă de e-mail: robuvioarel_upa@yahoo.com